

ASSOCIACIÓ CULTURAL
ROC CHABÀS LA MARINA
DÉNIA

PREU: Eixemplar gratuït

DÉNIA

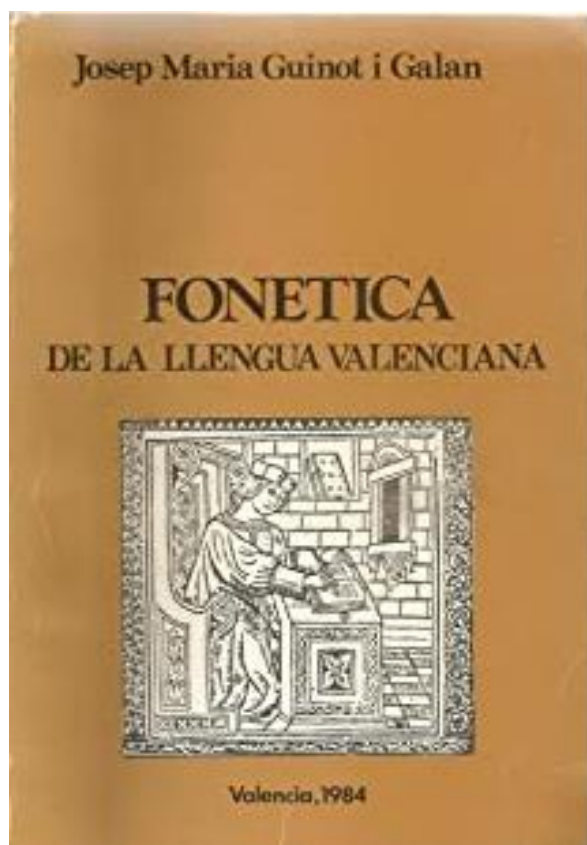
Extra de Maig - 2021

Gmail rochabas2018@gmail.com

Twitter @CulturalRoc

Facebook. @rochabas

FONETICA DE LA LENGUA VALENCIANA. CARACTERISTIQUES QUE LA INDIVIDUALISEN

Fonètica de la llengua valenciana. Característiques que la individualitzen

Per Josep Maria Guinot i Galan

Si per Fonètica entenem la part de la Gramàtica que estudia la naturalesa i evolució dels sons d'una llengua considerats en sí mateixos i en relació amb altres fenòmens lingüístics, no anem a reproduir aquí l'estudi de la llengua valenciana des del punt de vista de la Fonètica. En un recent llibre titulat FONÈTICA DE LA LLENGUA VALENCIANA, hem fet eixe estudi dels orígens i evolució de la llengua valenciana des del llatí vulgar fins al present (Fonètica històrica o diacrònica) i son estat actual (Fonètica descriptiva o sincrònica). En tots els moments apareixen comparacions amb el castellà i el català i altres llengües afins, apuntant analogies i discrepàncies, en la seua evolució d'un mateix tronc comú: el llatí vulgar.

Lo lògic, tractant-se d'un Congrés de Llengua Valenciana, és aportar al mateix el fruit d'aquelles investigacions, en uns pocs folis, que es puguin llegir sense fatigar als oyents, i en els que se continguin les conclusions més substancials, remetent a l'obra esmentada als que vullguen tindre una explicació més detallada del problema. Això, puix, és lo que anem a fer.

1. LA FONÈTICA NORMATIVA

En tots els països sol haver diferències de pronunciació d'uns pobles amb altres, formant dialectes i localismes. També dins del Regne de València existixen eixes modalitats, les quals no afecten a l'unitat de la llengua Valenciana, ja que no impedeixen que els usuaris de les diferents pronunciacions s'entenguin perfectament entre ells i conserven la consciència de parlar la mateixa llengua. En el Regne de València les modalitats més importants són tres: la del Nord en la província de Castelló que pren algunes formes fonètiques del parlar tortosí; la del centre de la regió, València i l'Horta de València, que practica la pronunciació coneguda per "Apíchat"; i la dels restants pobles de les províncies de Castelló, València i Alacant que, per la seua extensió geogràfica direm la pronunciació general o comuna.

Els que firmaren les anomenades "Normes de Castelló" de l'any 1932, tingueren el desacert d'adoptar per a les consonants palatals una pronunciació que no correspon a la que deu prevaleix segons l'opinió més generalitzada. En la base 13 de dites "normes" se propugna la pronunciació de la CH en lloc de la GE tal com se fa en l'apíchat (s'ha de dir meche en lloc de mege), i també la pronunciació catalana de la XE en lloc de la CHE darrere de consonant (s'ha de pronunciar punxa, conxa, en lloc de puncha i concha).

En la meua modesta opinió, una de les conclusions que deuria acordar este I Congrés de Llengua Valenciana és deixar ben clar que la fonètica valenciana que es normalitza és precisament la generalitzada o comuna, deixant per a l'ús privat la pronunciació de "l'apíchat" i d'algunes formes catalanes del Nord de la província de Castelló. I això per les raons següents:

1ª. Per ser esta pronunciació la més generalitzada geogràficament.

2^a. Per ser esta pronunciació la més pura. Sempre la pura es conserva en els pobles més apartats de la Capital i de parlars acostats.

3^a. Per ser esta la fonètica més rica, perquè: a) manté la distinció entre la B i la V (bull i vullc), b) estableix distinció entre les consonants palatals africades sorda i sonora, entre la CH i la GE: gemecar i charol.

4^a. Per ser la pronunciació, al parer, més tradicional, puix comença en els clàssics i encara està viva; no constitueix un arcaisme.

No se si faltava advertir que quan parlem de fonètica valenciana nos referim a esta més generalisada, i quan ho fem de fonètica catalana, a la de Barcelona que es la normalisada i oficial.

2. EL SISTEMA DE SONS

Hi ha que advertir des del principi que dos llengües no són iguals o diferents perquè tinguen o no el mateix catalec de sons o de lletres. Dos llengües distintes poden utilitzar el mateix abecedari o els mateixos sons. Lo interessant es l'evolució dels sons dins de la cadena parlada, puix que diversos pobles de parla neollatina poden tindre els mateixos sons i aplicar-los distintament en la remodelació de les paraules, que van canviant insensiblement a lo llarg de l'història. Per lo que parlar de sistemes de sons no condueix a res. Lo interessant es l'evolució fonètica: Per que, per exemple, el llatí 'populus' ha donat en italià 'popolo', en castellà 'pueblo', en valencià 'poble' i en català 'pop.pla'.

3. IMPORTANCIA DE LA PRONUNCIACIÓ

S'ha intentat negar la personalitat de la llengua valenciana dient que es un dialecte del català, del que en el nivell fonològic no es diferencia més que en detalls de pronunciació. No obstant això, la pronunciació es la que fa diferents les llengües, per lo que dir que català i valencià se diferencien en la pronunciació es admetre la seua radical diferència, i eixes diferències existixen realment i són de tal importància que formen veritables sistemes fonètics, com es vorà a lo llarg d'esta dissertació.

En confirmació de lo que estem dient, aportem el testimoni, poc sospitos, d'un il·lustre escriptor català, premi de les lletres catalanes, En Josep Pla, qui, en un treball titulat "Direcció Lisboa" que s'encontra en el volum 20 de les seues obres completes (pàgina 22), diu textualment: "Els llingüístics tenen raó: tots els dialectes neollatins situats des del Loira fins l'Algarve i els últims caps de Sicília, tenen la mateixa construcció. El que els diferencia es la fonètica. Es la fonètica la que crea, en llenguatges que tenen la mateixa arrel, en aquest cas el llatí, la intel·ligibilitat, intel·ligibilitat que en definitiva és total".

Després d'exposar succintament estes diferències, es quan serà el moment de dir si efectivament eixes diferències fonètiques són o no són importants, i si es tracta d'una o de dos llengües distintes.

CARACTERISTIQUES DE LA FONETICA VALENCIANA

No es possible, llogicament, al parlar del sistema fonologic valencià, prescindir de la comparacio ab el sistema castellà i el català, respectivament. Precisament un sistema se confirma en tal comparacio. Les diferencies son les que posen de manifest les peculiaritats d'una llengua, i no les coincidencies que puguen haver entre ella i les atres. Vejam estes caracteristiques des del punt de vista de les vocals i de les consonants.

1. VOCALISME

El valencià diferix del castellà per la possessio de vocals obertes, que no té la llengua castellana. Diferix del portugués per no tindre vocals nasals. Finalment, té un sistema vocalic diferent del català per les raons següents:

El valencià té set vocals: A, E, I, O, U, tancades, i E, O, obertes.

El català, en conte de set, té huit vocals: les set valencianes mes una vocal neutra que es representa foneticament per una E ab un redolinet en la part inferior. Això en quant al sistema o català de sons vocalics.

Pero, ademés, sobre totes les paraules, en sa majoria procedents del llatí, té un procediment fonetic que afecta a l'ús de dites vocals i consistix en convertir les O atones en U, tant al principi com en mig i al final de la paraula. I un altre procediment que porta una perturbacio constant a la fonetica catalana, al pronunciar ab una E neutra les A i E atones tant al principi com al mig o al final de paraula. Resultat d'eixe sistema, tan distint del valencià, es que en silaba atona, mentres el valencià té les cinc vocals esmentades, el català no en té mes que tres: I, U, E neutra. Esta es la principal diferencia entre el català i el valencià suficient per a afirmar que el sistema fonetic valencià i català son diferents. Clar que el català ampra una ortografia arcaica i etimologista que dissimula este fenomen tan constant en el parlar i tan diferent de l'escrit, pero que s'evidencia palesament en una escritura fonetica.

Els filolecs patrioters catalans no mencionen mai el fet anterior, assustats per la seua importancia i evidencia, i quan volen fer del valencià un dialecte del català, en arribar a este punt nomes mencionen dos fets; la terminacio de la primera persona del singular del present d'indicatiu dels verps, que en valencià en la primera conjugacio es en -E i en català en -O (valencià cante, català canto), i el distint tracte que en català i en valencià es dona a l'evolucio de la E llarga o de la I breu llatines que en valencià es E tancada i en català E oberta.

Eixemples:

Llatí: plenus siccus seta invidia apicula

Valencià: plé séc séda envéja abélla

Català: plè sèc sèda enbèja abèlla

Eixa mateixa E oberta usa el català en els diminutius en -ET, igualment tancada en valencià i oberta en català: valencià pastorét, català pesturèt.

I estan els canvis morfo-fonetics que tant afecten a les vocals, que son innumerables, dels que no faig mencio per si diuen que no son relevants, ya que nomes afecten al tancament o apertura de vocals.

EVOLUCIO DE LA POSTONICA INTERNA

A) a postonica interna > e

orgue < organu (organic...)

arfe < orphanu (orfantat...)

rave < raphatlu

anet < anate

esparrec < asparagu

talem < talamun

canem < cannabu (cannabacies...)

canter < cantharus (canterera...)

balsem < balsamu (Passi Cobles: balsem...)

B) Casos problematic

archipelac / archipelec (archipelec)

cartilac / cartilec < cartilago

esofac / esofec (esofag)

estomac / estomec < stomachus

hipopotam / hipopotem < hippopotamus

naufac / naufrag < naufragus

timpà (no dona fonética) < tympanum

Cal tindre en conte que en els derivats pot canviar la vocal, com per eixemple:

cartilac / cartilec: cartilagos

esofac / esofec: esofagic

C) O postonica (-logos) > e

teolec < theologus (teologa, teologia...)

filolec < philologus (filologa, filologia...)

Antigament n'hi ha documentacio de: teoloc...

D) Nucle / Nucli

nucle, nucli < nucleus (nuclear, nucleic...)

¿Hauria de ser nucleu?

Oli < oleum (olios, oleaginos...)

TIMBRE DE LA (O) EN DIVERSES TERMINACIONS

A) o + bilabial (m, p, b) no agrupada

-oman: erotoman, megaloman, grafoman...

-oma: aroma, diploma, estoma, fibroma, hematoma, leucoma, sarcoma...

-ometro: barometro, kilometro, fotometro...

-apodo: artropodo, cefalopodo, rizopodo, macropodo...

pero tenim: modo, robo (Fullana), trobo, no la du.

B) o + una altra consonant, lliure o agrupada

-ocul: monocul, binocul...

-ocop: apocop..

-ocrata: aristocrata, democrata...

-ocre: medíocre, ocre...

-ocron: eterocron, isocron...

-odrom: aerodrom, hipodrom...

-ofa: carchofa, estrofa, garrofa...

-ofac: antropofac, esofac...

C) altres casos

-obi; microbi...

-obia: fobia...

-oble: moble, noble...

-obra: obra, pobra...

-obre: sobre, canelobre...

Observem que la (o) seguida de bilabial, que no duga darrere una (i) sol ser tancada; si li seguix una (i), oberta, i quan es troba agrupada o davant d'una altra consonant el timbre sol ser obert.

2. CONSONANTISME

Al tractar del consonantisme valencià no exposarem les diferències que existixen entre valencià i castellà, perquè són de tots conegudes: el castellà té sons que no estan en el sistema valencià, com els de la Z i la J; i, per altra part, el valencià posseeix sons que actualment no té ja el castellà com la S sonora, les alveolars africades sorda i sonora (S, Z), les palatals fricatives sorda i sonora (S, Z), la palatal africada sonora (G) i la labiodental fricativa sonora (V) distinta de la B.

Pero sí que nos detindrem en les diferències que hi ha entre el consonantisme valencià i el català, perquè, si bé u a u pareixen no tindre importància, reunides en conjunt manifesten clarament l'existència de dos sistemes consonàntics diferents.

Les diferències entre el consonantisme valencià i el català afecten al modo d'articulació, a l'introducció de nous sons en paraules de la mateixa etimologia, a la geminació de consonants, a la conservació de grups arcaics, etimològics o no, i a la pèrdua o conservació de diferents sons. Per totes eixes diferències, el poble valencià sap reconèixer en l'acte quan, el que parla, ho fa en català; una llengua pareguda, que les persones més cultes entenen, però a la que consideren "pareguda, però diferent".

A) Diferències d'articulació.

1) La palatal sorda africada C en principi de paraula o de síl·laba en valencià es africada; en català passa a ser fricativa (S). Exemples:

Valencià: Charrar, puncha, chocar, (fon.: carar, punca, cekar).

Català: (fon.; será, punse, suká).

2) La palatal sorda S, en valencià es pronuncia ab una I davant; el català la omiteix.

Eixemples:

Valencià: caixa, baix, aixina, (fon.: kaisa, bais, aisina).

Català: (fon.: kase, bas, esine).

3) En català s'establix diferencia entre les palatals fricativa i africada: pluja, platja, panxa, metxa. En valencià (com en altres pobles fora de València) els fenòmens fricatius se tornen africats, sobre tot en posició inicial de paraula i darrere de consonant. En estos casos sonen igual la G de junta i penjar i la de metge i sutja; com, per altra part, la C de punxa i la de chiquet, i la de cotxe o fletxa (per això el valencià no utilisa els dígrafs TJ, TG, TX).

Passem per alt el grup TZ, que el valencià pronuncia simplement com S sonora i del que fa tant d'ús el català, sobre tot en el sufix -ITZAR, -ITZACIO (organitzar, organitzacio).

4) El valencià distingeix perfectament la V de la B (excepte en la zona de l'apichat); en canvi no es distingeixen en català, a on es confundixen, bali i vali, bellea i vellea, bena i vena.

B) Introducció de sons nous

En paraules del mateix origen llatí, el català canvia uns sons per altres i dobla algunes consonants (geminació).

1) Canvi de C per G davant de consonant sonora: article, anecdoteta, sonen artig·gle, enegdute.

2) La palatalització de la L inicial de paraula està més avançada en valencià que en català.

Eixemples:

Valencià: Llegislar, llepra, llicit, llimit, llinde, etc. Català: Legislar, lepra, licit, limit, linde, etc.

3) El català conserva consonants que el valencià considera com veritables arcaïsmes i ha eliminat del llenguatge modern:

Català: altre, nosaltres, vosaltres, arbre, també. Valencià: atre, nosatres, vosatres, abre, tame.

C) La geminació consonàntica

El català pronuncia gran quantitat de consonants geminades, de les quals unes estan reflectides en l'ortografia; unes altres no: L·L, BB, PP, GG, NN, MM, i el grup TLL. El valencià en general ha eliminat dites geminacions.

1) Quan la B o la P estan situades entre una vocal i una L, dites consonants en català se pronuncien per doblat, B·B, P·P: estab·blir, fib·bla, contab·ble, trip·ple.

2) Existixen moltes paraules en catala que porten L doble, geminacio que en les mateixes paraules no existix en valencià:

Valencià: colege, colocacio, colecta, iluminar.

Catala: col·legi, col·locacio, cul·lecte, il·luminá.

3) Molt menys tolera el valencià el grup catala TLL, que si be en catala sol pronunciar-se en dos L, en valencià es pronuncia en L simple:

Valencià: espala, armela, vela

Catala: espatlla (espall·llia), ametlla (emell·llia), vetlla (vell·llia).

4) La C i la G darrere de vocal, i seguides de L, sonen en catala geminades; en valencià no es dupliquen.

Eixemples:

Valencià: regla, sigle, tecla, espectacul

Catala: reg·gla, seg·gle, tec·cla, espectac·cle

D) Grups consonantics d'ortografia arcaica en catala

Estos grups son mes ortografics que fonetics perque la pronunciacio catalana tampoc coincidix en l'ortografia: son TM, MP, PT, TN, TZ, TG, TJ. D'estos grups, uns son etimologics, atres no.

1) Grups etimologics

a) El grup TM catala, reduit en valencià a M. Eixemples: Sotmetre, setmana, en catala pronunciats sommetre, semmana; en valencià sometre, semana.

b) El grup MP catala, reduit en valencià a N: redemptor, valencià redentor; assumpte, valencià assunt.

c) El grup procedent del llati TL, en catala es palatalisa en TLL mentres en valencià passa a L·L en tendencia a simplificar-se en L senzilla: Espatla, guatla, motle, vetla, en valencià es pronuncien, segons Fullana, espal·la, gual·la, mol·le, vel·la; en catala dites paraules es pronuncien en TLL.

2) Grups no etimologics

a) El grup TLL, al que ha evolucionat el grup TL, es excessivament catala, i a mes de no ser etimologic, es completament estrany al valencià a on ha evolucionat a L·L (mol·le, etc.) en tendencia a L (en vela) i a LL (en rollo). El mateix grup en catala evoluciona preferentment a la palatalisacio LL. En valencià direm bolleti i bula, no butlleti ni butlla.

b) El grup TZ solament es conserva en valencià en contades paraules (dotze, tretze, Atzaneta, atzavara). Els sufixos -IZAR, -IZACION castellans, en valencià es resolen per -ISAR, -ISACIO; en canvi en catala per -ITZAR, -ITZACIO.

La raó d'aquesta discrepància és d'índole fonètica: la grafia catalana del TZ representa la pronunciació africada sonora (Z) que en valencià és simplement fricativa sonora representada per una S suau (la de rosa), fonèticament Z. Exemples:

Català: organitzar fonèticament urgenizá, normalitzar fonèticament nurmelizá.

Valencià: organisar fonèticament organizar, normalisar fonèticament normalizár.

c) No mencionem els grups ortogràfics catalans TG o TJ i TX perquè en català pronuncien mege i fromage, ficha i despachar, per moltes T que introdueixen.

E) Conservació i pèrdua de consonants

En este punt les diferències entre el valencià i el català són estes:

a) El català conserva en la pronunciació la D intervocalica de les terminacions -ADA, -ADES, -ADOR, -ADORA, -ADORS, -ADORES. El valencià perd dita D, encara que la conserve en l'escriptura.

Català: vesprada, menjades, comprador, compradora, compradors, compradores.

Valencià: vesprà, menjaes, compraor, compraora, compraors, compraores.

b) Una gran quantitat de paraules (abstractes en la major part) que en castellà acaben en -EZA, en valencià ho fan en -EA, ja a partir dels escriptors clàssics. En català tenen en este cas una S en comptes de la castellana Z.

Castellà: Fortaleza, tristeza, belleza, franqueza, riqueza.

Valencià: Fortalea, tristéa, bellea, franquea, riqueza.

Català: Fortalesa, tristesa, bellesa, franquesa, riquesa.

c) La R final, normalment es perd en català, mentre en valencià es conserva. Els casos són molts, a saber:

1. En els infinitius dels verbs, p.e. parlar, valer, correr, conèixer.
2. En els derivats en -ER, com gerrer, galliner, sabater, fuster.
3. En els derivats en -AR, com colmenar, pinar, bestiar, favar.
4. En els derivats en -OR, com governador, teixidor, volador.
5. En els noms verbals en -TOR i -SOR, com inventor, inversor, protector.
6. En diverses paraules soltes, com clar, plaer, miner, ahir, flor, plor, madur, canter (cat. canti)...

Dita R no es pronuncia en català, encara que la paraula estiga en plural: de carreter, carreté i carretés.

d) El català admet una sèrie de paraules acabades en -US que no li van bé al valencià; Augustus, Titus, tipus, etc...; en valencià, August, Tito, tippo, etc...

e) La S final de paraules cultes es perd en català, com en tesis, tisis, diòcesis, sintaxis, dièresis, etc...: en valencià en S final; en català, tesi, tisi, diòcesi, sintaxi, dièresi, etc...

f) Les consonants C i G en posició final, darrere de N, no solen pronunciar-se en català, mentre solen conservar-se en valencià:

Català: blan, fan.

Valencià: blanc, fanc.

g) Prescindim de moltes altres diferències, pel seu caràcter dialectal, així com la dificultat dels catalans per a pronunciar certs grups finals, cults, en els que suprimixen la T.

El dia que es vullga fer un estudi exhaustiu de les diferències que hi ha entre la fonètica consonàntica catalana i la valenciana, el treball serà molt fàcil: bastarà mirar les transcripcions fonètiques que fa a cada paraula el Diccionari Català-Valencià-Balear, començat per Mn. Alcover i continuat per Moll i Sanchis Guarner

RECAPITULACIÓ

Hem resumit les característiques de la Fonètica de la Llengua Valenciana, de la millor manera que es pot fer: comparant-la en l'idioma català, en el que es vol per alguns, erroneament, identificar, no concedint-li més que variacions de pronunciació insignificants. D'eixa comparació, la fonètica valenciana ha quedat clarament identificada i diferenciada: no es tracta de lleugeres diferències de pronunciació en relació al català, sinó de dos sistemes fonètics diferents. Pot ser que a algú li pareguen les diferències consonàntiques poc rellevants, i en alguns casos estarem conformes; però si una a una les diferències poden ser tingudes com irrellevants en el sistema consonàntic, també considerades en son conjunt són tantes en nombre i freqüència que no es pot negar-les importància i dir que "es el mateix sistema fonètic". Per una altra part, la diferència radical ja està evidenciada en les característiques del vocalisme, diferències més que suficients i rellevants per a establir una diferència fonètica real.

I que conste que no hem volgut aportar aquí les diferències morfo-fonètiques, tan importants, que s'observen en la Morfologia de totes les parts de l'oració, però més que en ningun punt, i escandalosament, en la conjugació.

La fonètica ho penetra tot, i està dins del lèxic i dins de les formes que, com matèria prima, usa la cadena parlada. Algú ha comparat l'evolució de les paraules a les pedres que baixen rodant de la muntanya adquirint diverses formes o figures. Efectivament, les paraules llatines que (en sa condició popular o culta) constitueixen la major part del lèxic de les llengües neollatines, van evolucionant per la pronunciació diferent en cada poble, que d'esta manera modela el seu propi idioma. Cada sector lingüístic pren les paraules originàries i les va modificant d'acord en els seus supòsits ètnics i lingüístics (factors externs), subjectant-se a les lleis que regulen l'evolució interna (economia de forces, harmonia, etc...); i gradualment, sense donar-se compte, van canviant el punt o modo d'articulació dels sons, introduint nous sons en mig o final de paraules, suprimint-se, canviant-los per altres més eufònics o que suponen menor esforç, geminant consonants, simplificant-les o perdent-les. Resultat de la qual és l'evolució fonètica, base de la diferenciació de les llengües pertanyents a una mateixa família o tronc lingüístic.

Tot ho fa, tot es degut a la pronunciació. Ella diferencia les llengües.

Ab tot lo precedent, crec haver analisat sumariament, com me proponia, les característiques del vocalisme i consonantisme de la llengua valenciana, particularment en relació al català. Espere sabran vostres perdonar les deficiències, que poden haver.

Treball de D. Josep Maria Guinot i Galan, baixat de la web Idioma Valencià.

Josep Maria Guinot i Galan

Fon llicenciat en Filosofia i Lletres, secció Filologia Romànica. Doctor en Sagrada Teologia. Catedràtic de Religió i de Llatí. Vicari de la Trinitat de Castelló i Canonge Magistral de la Catedral de Sagor. Acadèmic de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV). Fundador de l'Associació Cultural Cardona i Vives de Castelló.

ACLARIMENT: Esta publicació està redactada en les Normes d'El Puig. Encara que es una obra col·lectiva, l'encarregat de la redacció final de cada article té llibertat per a fer-ho en la normativa d'accentuació de la seua preferència. Este tema es motiu de debat, però no de divisió, entre nosaltres.

Facebook, @rocchabas
Twitter@CulturalRoc
GMAIL, rocchabas2018@gmail.com

